

MUSEUM FEDERATIE FRYSLÂN

Jaarverslag 2013

Inhoud

Inhoud	1
Inleiding	3
1.1 Taken en organisatie	3
1.2 Formulering kerntaken Museumfederatie Fryslân vanaf 2013: capaciteitsversterking	4
1.3 Musea lid van Museumfederatie Fryslân	5
1.4 Veranderingen in de musea en werk van Museummedewerkers	6
1.5 Situatie in Fryslân in de musea	6
1.6 Cultural Governance 2013.....	7
Benoemingstermijnen	9
Het bestuur met betrekking tot geslacht en leeftijd.....	9
Het huidige bestuur	10
1.7 Missie en visie van de Museumstichting Fryslân	10
1.8 Friese taal	11
Kerntaken	13
2.1 Basisondersteuning op alle onderdelen van het museale werk	13
2.1.1 Publiekstaak.....	15
2.1.2 Bedrijfsvoering.....	15
2.1.3 Collectietaak	16
2.2 Kwaliteitsverbetering van musea en professionalisering van de museummedewerkers.....	19
2.2.1 Bedrijfsvoering.....	19
2.2.2 Collectie en behoud/beheer.....	19
2.2.3 Publiekstaak.....	20
2.3 Coördinatie en regie van gezamenlijke activiteiten en cultuurparticipatieprojecten	22
2.3.1 Samenwerking	22
2.3.2 Regionale samenwerkingsverbanden	23
2.3.3 Samenwerkingspartners van Museumfederatie Fryslân	23
2.4 Promotie	24
2.5 Projecten	25
2.5.1 Project vanuit de bedrijfsvoering	25

2.5.2 Projecten vanuit de publiekstaak	26
2.6 Activiteiten tegen betaling	28
2.6.1 Klimaatabonnement	28
2.6.2 Onderzoek naar de potentie van 16 musea in de gemeente Súdwest-Fryslân.....	28
2.6.3 Expertmeeting over de toekomst van de musea in het stadhuis van Bolsward	28
Bijlage 1: Samenstelling van het team	29

Inleiding

1.1 Taken en organisatie

In 2013 is de opdracht van Museumfederatie Fryslân gebaseerd op de Museumnotitie van provincie Fryslân uit 1999 en de Integrale Beleidsnota Taal, Cultuur en Onderwijs 2013-2016 'Grinzen oer' van de provincie Fryslân, die in de loop van 2013 in werking trad. In deze laatste nota wordt Museumfederatie Fryslân aangemerkt als behorend tot de culturele basisinfrastructuur in Fryslân.

De organisatie staat voor professionalisering, voor kwaliteitsverbetering en voor de versterking van het culturele erfgoedveld. Want aan iedere sterke instelling ligt een brede, solide basis ten grondslag: Fryslân kent een hoge museumdichtheid, met betrokken (vrijwillige) medewerkers en bezoekers, die gezamenlijk de verhalen van Fryslân voor het voetlicht brengen. In de Friese culturele erfgoedsector staat die maatschappelijke betekenis, het samenspel tussen cultureel veld en de mienskip centraal.

In dit verslag over het jaar 2013 gaan we uit van de volgende opdracht voor de aangesloten musea en oudheidkamers van Museumfederatie Fryslân:

1. *Basisondersteuning op alle onderdelen van het museale werk*

Met de registratie-eisen van het Nederlands Museumregister als basis, biedt Museumfederatie Fryslân ondersteuning en expertise over de hele breedte van het museale werk: bedrijfsvoering, behoud en beheer van collecties, toegankelijk maken van materieel én immaterieel erfgoed en presentaties (inclusief publieksactiviteiten). Met deze ondersteuning investeert Museumfederatie Fryslân in de versterking van het Fries Cultureel Product.

2. *Kwaliteitsverbetering van de musea en professionalisering van de (vrijwillige) museummedewerkers vormen de taak van de Museumfederatie*

Met het oog op de recente herziening van het Nederlands Museumregister, zet Museumfederatie Fryslân vanaf 2013 sterk in op cursusaanbod en inhoudelijke ondersteuning met betrekking tot de veranderde registratie-eisen.

- Ondersteuning wordt meer en meer gericht op leren van en met elkaar. Dat betekent ook: kennisuitwisseling. Met de inzet op het verzamelen van meer en vooral beter bruikbare kengetallen bijvoorbeeld.
- Daarnaast is de inzet gericht op een integrale benadering van cultureel erfgoed. Met duurzame netwerken van verschillende partners (musea, cultureel ondernemers, toerisme) wordt cultureel ondernemerschap geïnitieerd en komen kansen in beeld die zich buiten het directe of 'eigen' netwerk bevinden.

3. *Coördinatie en regie van gezamenlijke activiteiten en cultuurparticipatieprojecten*

Met de verankering in het *cultuurondersteunende* segment van de basisinfrastructuur is Museumfederatie Fryslân uniek. In een aantal gevallen betreedt de organisatie ook het *cultuurproducerende* segment van de basisinfrastructuur, bijvoorbeeld wanneer het gaat om de promotie van musea als groep en als sector van het Friese cultureel erfgoed. Met het

initiëren van projecten en gezamenlijke PR-trajecten levert Museumfederatie Fryslân een bijdrage aan het op aansprekende wijze presenteren van het Friese cultureel erfgoed voor de mienskip.

4. *Promotie van de musea als groep en als sector van het culturele erfgoed.*

De vertegenwoordiging namens de provincie Fryslân voor promotie van de musea als groep en breder als essentiële groep in de promotie van cultureel erfgoed is langzamerhand vanzelfsprekend. Al vele jaren verzorgt de Museumfederatie voor nationale evenementen in onze provincie de promotie van het Museumweekend en in de laatste jaren ook van Maand van de Geschiedenis. Deelname aan nationale samenwerkingsverbanden zoals aan OPEN (= overleg van provinciale erfgoedhuizen) vormt hier de achtergrond van. Verder wordt het Museum Magazine uitgeven in Duitse gebieden; in 2013 wederom met Emsland, Ostfriesland, Oldenburgerland, Elbe-Weser Dreieck, Bremen - Bremerhaven, Groningen en Drenthe. In de provincie Fryslân is in 2013 de samenwerking met Beleef Friesland geconcretiseerd. De inzet in uren hiervoor behoort tot het reguliere takenpakket van Museumfederatie Fryslân.

De museumconsulent Fryslân en haar team van projectmedewerkers hebben binnen de omschreven kerntaken activiteiten gerealiseerd.

In bijlage 1 vindt u de samenstelling van het team van Museumfederatie Fryslân in 2013.

1.2 Formulering kerntaken Museumfederatie Fryslân vanaf 2013: capaciteitsversterking

Het team van de Museumfederatie en de bestuursleden met een museale achtergrond (Evert Kramer, Frédérique van der Palm en Adrie Warmenhoven) hebben het conceptdocument Kerntaken Museumfederatie Fryslân vanaf 2013 geformuleerd. Het begrip **capaciteitsversterking** staat hierin centraal. Dit document is door het team gespiegeld met collega's uit andere provincies.

De actualisering van de provinciale opdracht van de Museumfederatie voor de periode 2013-2016 van de provincie Fryslân luidt als volgt:

1. Primaire doelgroep is (vrijwillige) medewerkers van musea met ambitie en de potentie om dit waar te maken.
2. Niveau van advisering, maar ook de instrumenten hierbij, hebben het vernieuwde museumregister als leidraad. Dit is dus inclusief de verbreding en verdieping die dit de komende jaren krijgt.
3. Versterken van het introduceren van nieuwe ontwikkelingen in het werkveld met de vertaling voor de primaire doelgroep. 'Vertaling' van beschikbare informatie gebeurt veel in samenwerking met collega-instellingen in de andere provincies, inclusief Vlaanderen, maar zeker ook met professionele collega's in de musea en erfgoedinstellingen in Fryslân. Duidelijk hulpmiddel hierbij zou een gestructureerd kennisnetwerk met professionele, inclusief provinciale, instellingen vormen. Museumfederatie

Fryslân heeft ideeën hoe dit voor een aantal werkgebieden kan worden opgebouwd en voor andere versterkt.

4. Programma op het terrein van deskundigheidsbevordering opzetten op onderdelen van het vernieuwde museumregister en over nieuwe ontwikkelingen (o.a. met LCM). Aanbod afstemmen met aanpalende provincies, zodat er een afgewogen aanbod is op reisafstand, maar waarschijnlijk gedeeltelijk buiten Fryslân. Inzet van externe docenten hierbij.
5. Samenwerken binnen LCM en verwante organisaties aan instrumenten voor (vrijwillige) museummedewerkers waarvan e-learning onderdeel uitmaakt. Informatie over museaal werk verder digitaliseren (o.a. in samenwerking met LCM) en aanbieden via websites en digitale platforms.
6. De vorming van duurzame netwerken en platforms stimuleren en deze ondersteunen.
7. Naast de rol van adviseur, de rol als intermediair, regisseur en aanjager versterken. De rol als 'docent' vermindert.
8. Museumfederatie heeft veel informatie over kwalitatief sterke projecten in de provincie Fryslân, die door anderen zijn gerealiseerd. Deze informatie systematisch verzamelen en beschikbaar stellen. Zo mogelijk een bijdrage leveren aan de borging van de resultaten van projecten. In samenwerking met collega-instellingen in Fryslân, pilot projecten zoveel mogelijk uitrollen naar andere delen van de provincie.
9. Versterking van het aanbod voor de leden. Gemeenschappelijke inkoop behoort tot de mogelijkheden. Afstemming van het ledenaanbod met provinciale museumverenigingen in de zeven andere Nederlandse provincies en Nederlandse Museumvereniging.
10. In het kader van de uitwerking van de integrale beleidsnota Cultuur, Taal en Onderwijs, maar ook in de vierhoek Cultuur, Erfgoed, Ruimte en Recreatie/Toerisme, waar integraal beleid zeer wenselijk is, wil de Museumfederatie Fryslân graag bijdragen aan de totstandkoming van de 'Culturele biografie van Fryslân' en musea laten bijdragen aan o.a. DigitaleCollectiesNederland van Rijksdienst Cultureel Erfgoed. Provinciale initiatieven zoals bijvoorbeeld 'Oneindig Noord-Holland' en 'Zeeuwse Ankers' werken erg inspirerend.

Integrale beleidsvisies in de provincie Fryslân leiden tot ontzuiling, vooral in het erfgoedveld. Museumfederatie Fryslân kan hieraan bijdragen vanuit haar visie van capaciteitsversterking en opdracht van kwaliteitsverbetering van (vrijwillige) museummedewerkers. Museumfederatie Fryslân zal hierin nadrukkelijk de bestaande samenwerkingsverbanden gebruiken met bestaande erfgoedhuizen in Nederland en Vlaanderen.

Dit is slechts mogelijk als er een duurzaam netwerk wordt opgebouwd en met klankbordinstellingen uit het 'erfgoedveld' in Fryslân kan worden gewerkt.

1.3 Musea lid van Museumfederatie Fryslân

Het werk van het team van Museumfederatie Fryslân in 2013 is gericht op de 76 aangesloten leden. In 2013 werden Museum Nooitgedagt in IJlst en het Pier Pandermuseum in Leeuwarden als nieuwe leden begroet. Tot het ledenbestand

behoren ook de vier provinciale musea, het Prinsessehof en Tresoar. Met hen wordt vooral samengewerkt, hoewel ook zij allen van de adviestaak van Museumfederatie Fryslân gebruik maken en deelnemen aan projecten.

De meeste vragen om advies komen namelijk van (vrijwillige) medewerkers van geregistreerde musea. De advisering betreft tegenwoordig hoofdzakelijk actuele ontwikkelingen en meer complexe vraagstukken binnen het museale werk. Het is duidelijk dat musea in een veranderde omgeving functioneren en o.a. door de bezuinigingen open staan voor verandering.

De medewerkers van Museumfederatie Fryslân verwijzen steeds vaker door naar collegae in musea binnen de provincie, maar ook naar instellingen en collegae buiten de provincie. Steeds meer collegae delen hun deskundigheid met elkaar en de Museumfederatie. Een ontwikkeling die ook landelijk wordt gestimuleerd zoals verwoord in de rapporten *Musea van Morgen* en *Proeve van Partnerschap* door commissies onder voorzitterschap van Irene Asscher-Vonk.

Museumfederatie Fryslân volgt de ontwikkelingen in het veld en heeft deze in 2012 op een rij gezet in verband met de uitwerking van het meerjarenplan voor 2013 tot en met 2016. In de afgelopen jaren is voor de musea onder invloed van beleidsveranderingen en ook door bezuinigingen de inhoud van het werk gewijzigd.

Regelmatig beoordelen overheden en bestuurders de musea slechts op de hoogte van de bezoekerscijfers. Musea kunnen daarop anticiperen en hun meerwaarde 'meetbaar' aantonen. Deze meerwaarde omvat (gelukkig) meer dan bezoekersaantallen, zoals ook verwoord in de publicatie 'Meer dan Waard, De maatschappelijke betekenis van musea'.

1.4 Veranderingen in de musea en werk van Museummedewerkers

Een museum moet tegenwoordig een gelijke waardering van inzet ontwikkelen voor bedrijfsvoering, collectie- én publiekstaken. In het verleden lag de nadruk van de museumleiding op de collectietaak. Naast de gelijke waardering van inzet voor bedrijfsvoering, collectie- en publiekstaken, wordt er steeds meer en vaker gericht gewerkt voor verschillende publieksgroepen: 'Het algemene publiek bestaat niet'. Verder is er een groei van bereidheid tot samenwerking binnen de regio en gezamenlijk werken aan de 'verbetering van het Friese product'.

Tot op heden was digitalisering van de museale collectie gericht op collectiebeheer en – management. Steeds vaker is digitalisering ook ten dienste van de publiekstaak inclusief plaatsing van collecties op internet.

1.5 Situatie in Fryslân in de musea

Sinds jaar en dag constateert het team van de Museumfederatie dat de musea in de provincie Fryslân relatief sterk zijn in vergelijking met de musea in de naastgelegen provincies.

In 2012 werd deze conclusie opnieuw bevestigd. Opmerkelijke punten voor de musea in Fryslân zijn:

1. Brede groep van musea die voldoet aan eisen van de Museumnorm en dit in een veranderend klimaat wil handhaven. Museummedewerkers hebben in de afgelopen jaren sterk aan de eigen deskundigheid gewerkt en blijven dit doen.
2. Professionele musea treden steeds meer naar buiten. Ze richten zich op andere publieksgroepen en staan midden in de samenleving.
3. Groot aantal musea met een gemeentelijke subsidie die onder invloed van gemeentelijke bezuinigingen een korting opgelegd hebben gekregen. Deze musea hebben al jaar en dag een klein professioneel team dat nu onder druk staat van bezuinigingen én moet anticiperen op veranderingen in het museale werk.
4. Groeiende bereidheid tot het delen van kennis bij geregistreerde musea, en daarbinnen vooral bij de professionele musea. Welke kennis heeft mijn collega en op welk terrein kunnen we ons gezamenlijk versterken?
5. Hardnekkig beeld van de 'grote' (= provinciale instellingen) tegenover de 'kleine musea'. Deze situatie is al een aantal jaren niet juist en het verschil wordt steeds kleiner.
6. Stabiele groep van 'vrijwilligersmusea' met de ambitie om door professionele collega-instellingen in Fryslân serieus te worden genomen. Een aantal vrijwilligersmusea slaagt hierin op een aantal deelgebieden van het museumwerk. Opvallend is dat in Fryslân een derde van het aantal geregistreerde musea bestaat uit vrijwilligersmusea.
7. In Fryslân zijn er relatief weinig 'hele kleine' musea en oudheidkamers. De oudheidkamers, die niet in eigen kennis en kunde investeren, hebben het moeilijk. In Fryslân zijn opvallend veel, meestal zelfstandige, verwante organisaties en instellingen. Te denken valt aan archeologische steunpunten, historische informatiepunten (ook in kerken) en bezoekerscentra. Dit aantal groeit nog steeds.

Alle musea, groot en klein, werken met vrijwilligers binnen de uitvoering van de reguliere taken. Ook zijn er 'zij-instromers'. Dit zijn de medewerkers met een andere vooropleiding, die nu museale taken uitvoeren. De beschikbare informatie voor advies en een belangrijk deel van het programma van deskundigheidsbevordering is op deze groep gericht. De vrijwilligers zijn van groot belang voor de instandhouding van de kwaliteit in de musea.

1.6 Cultural Governance 2013

De maatschappelijke ontwikkeling van de laatste jaren laat een groei zien van de interesse voor de manier waarop allerlei instellingen worden bestuurd en een tendens om gedragsregels te formuleren. Het gaat dan om goed bestuur, verantwoord bestuur en doorzichtig bestuur.

Museumfederatie Fryslân is een rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging. De gang van zaken wordt vastgesteld door de leden: de aangesloten musea. De statuten regelen op gebruikelijke wijze de doelstelling van de vereniging: het behartigen van de belangen van de leden - wat in toenemende mate inhoudt: het bevorderen van de

kwaliteit van musea in de ruimste zin van het woord. Verder geven ze de regels voor het lidmaatschap, de aanstelling van bestuursleden (maximaal twee termijnen van vier jaar), de wijze van vergaderen, het vormen en vaststellen van beleid en de verantwoording.

Bestuurders worden in eerste instantie geworven in de eigen museale kring, onder leden van de aangesloten rechtspersonen. Hiernaast is er statutair ruimte voor twee (niet verplicht museumgebonden) leden met specifieke deskundigheid. In de praktijk wordt dit ingevuld door een bestuurlijk deskundige voorzitter aan te trekken en een financieel specialist als penningmeester. Verder streeft de vereniging ernaar om de regio's in het bestuur vertegenwoordigd te zien.

Dat resulteert in een levende en open vereniging. De algemene ledenvergaderingen worden op steeds andere locaties in de provincie gehouden, hebben altijd ook een thematisch deel en kennen een traditie van goede voorbereiding en heldere verslaglegging.

De ontvlechting in de afgelopen jaren heeft ertoe geleid dat er naar het voorbeeld van andere provincies, naast de Vereniging, een Stichting in het leven is geroepen die het Bureau aanstuurt. Het bestuur van de Vereniging wijst drie leden van het stichtingsbestuur aan. Deze benoemen, in overeenstemming met de afspiegelingswens zoals bij de vereniging, de overige leden. Via deze weg blijft inhoudelijk de zeggenschap van de leden van de Vereniging in grote lijnen vrijwel ongewijzigd, maar nu hebben we de mogelijkheid om op formeel juiste en gedekte manier snel besluiten te nemen als de omstandigheden daarom vragen.

Voor het overgrote deel van het uitvoerend werk stelt de nieuwe Museumstichting Fryslân de provinciale Museumconsulent aan en faciliteert zijn/haar bureau. Hiermee neemt de Stichting de functie van de Vereniging over. De constructie dat de arbeidsrelaties vallen onder de afdeling personeelszaken van het Fries Museum, blijft gehandhaafd. De besturen van Vereniging en Stichting zijn daar zeer content mee, aangezien dit heel veel werk scheelt. Het finale risico dat aan de arbeidsovereenkomsten verbonden kan zijn, blijft overigens – vastgelegd in de inleenovereenkomst – nadrukkelijk bij de Stichting. Met de belastingdienst is er een akkoord, zulks in verband met BTW-aspecten.

De verhouding tussen stichtingsbestuur en museumconsulent blijft ongewijzigd vastgelegd in een directiestatuut en een aan de arbeidsovereenkomst gehecht reglement. Daarin zijn de taken en bevoegdheden wederzijds geregeld. De Museumconsulent neemt c.q. als adviseur deel aan de vergaderingen van beide besturen. Er is op die manier een intensieve en vruchtbare samenwerking tussen besturen en consulent in de realisering van de doelstellingen.

Museumfederatie Fryslân beschouwt het als wenselijk om in kaart te brengen hoe het met opvattingen en praktijk van cultuurbestuur is bij haar aangesloten leden. Voor een deel loopt dit parallel met de bemoeiingen rond het Museumregister, aangezien een deel van de eisen in dat kader betrekking hebben op bestuur en

beleid. We sluiten niet uit dat er ook verder aanleiding kan zijn voor aandacht op dit gebied vanuit de Federatie.

Vanwege de benoemingstermijnen heeft er in 2012 een bestuurswissel plaatsgevonden (zie schema).

De voorzitter heeft aangegeven vanwege drukke werkzaamheden tussentijds het bestuurslidmaatschap van de stichting te willen opgeven. Verder is er na de bestuurswissel in de ledenvergadering 2012 nog een zetel vacant voor een grote instelling.

Benoemingstermijnen

	2008	2010	2012
In de statuten opgenomen benoemingstermijn voor een bestuurslid: 4 jaar	X	X	X
Het maximale aantal termijnen dat een bestuurslid benoemd kan worden: 2 termijnen	X	X	X

Het bestuur met betrekking tot geslacht en leeftijd

Leeftijd	Vrouwen	Mannen
<30		
30-39		
40-49		2
50-59	1	1
60-69		2
>70		

Het huidige bestuur

Naam	Functie binnen bestuur	Verdere functie(s)
Tom van Mourik	Voorzitter	Burgemeester Menameradiel
Dirk van der Bij	Penningmeester	Registeraccountant OmnyaccSynergie
Adrie Warmenhoven	Secretaris, vertegenwoordiger middelgrote musea	Directeur Koninklijk Eise Eisinga Planetarium, Franeker
Hilly ten Wolde	Algemeen bestuurslid, vertegenwoordiger middelgrote musea	Directeur Museum Joure
Herman Proper	Algemeen bestuurslid, vertegenwoordiger kleine musea	Conservator Kazemattenmuseum, Kornwerderzand
Jelle Krol	Algemeen bestuurslid, Vertegenwoordiger van de grote musea	Medewerker Kolleksjefoarmer/fakreferint Tresoar, Leeuwarden

1.7 Missie en visie van de Museumstichting Fryslân

Het bureau, en daarmee de stichting, ziet ontwikkelingen in museumland die om bezinning vragen.

Er is de cultuurfilosofische ontwikkeling dat breder gekeken wordt naar het veld dan naar alleen musea als behoeders en dragers van de cultuurhistorie. Onder de term “erfgoed” valt meer dan alleen museaal erfgoed; immaterieel erfgoed (zoals taal en gewoonten) zijn een vanzelfsprekend onderdeel geworden. De museumwereld heeft altijd al raakvlakken met allerlei andere (belangen)groepen en instanties. Om voorbeelden te noemen: historische verenigingen liggen qua werk vaak dicht tegen het museale aan, staten en stinsen zijn niet minder “museaal” dan een museum. Hoe museaal is een molen? Een archief?

De bredere kijk zien we terug in de bestuurlijke en politieke opvattingen over de organisatie en bekostiging van erfgoedbeheer. Er zijn elders in het land voorbeelden van erfgoed brede provinciale organisaties, koepels waaronder alle erfgoed is samengebracht.

Nu nog zijn in Friesland de betrokken organisaties min of meer gefragmenteerd, en werkt ieder voor zich; slechts op projectbasis worden er gezamenlijk initiatieven ontwikkeld. Er is wel groei te zien in samenwerking, maar een beleid daarvoor,

borging van tijdelijke projecten binnen organisaties, ontbreekt. “Men” heeft daar wel eens over gesproken. Tot nu toe heeft in Friesland echter niemand deze zaak opgepakt.

Het bestuur van de stichting is tot de volgende conclusies gekomen:

‘Onze missie is de kwaliteitsbevordering van musea, collecties en van overig erfgoed in Friesland.’

Onze visie kent een a. en een b.

- a. De missie komt tot uitdrukking in de bestaande werkzaamheden van het bureau van de Museumstichting Fryslân.*
- b. De Museumstichting Fryslân neemt het voortouw om te komen tot een provincie breed samenwerkingsverband op de terreinen van het Friese cultureel erfgoed.*

De stichting ziet b. als opdracht voor de komende tijd. Bij succes is a. dan een onderdeel van b., a. is dan de missie van het museumdeel van de erfgoedorganisatie – nog steeds: de Museumstichting Fryslân.

De missie en visie zijn vastgesteld in het bestuur van de stichting en in eerste instantie omarmt door de leden van de vereniging. In een bestuurlijk overleg met de gedeputeerde, vooral over visie b, is positief gereageerd. Een delegatie van het bestuur en de museumconsulent hebben een verkenning van de mogelijkheden voor een ‘erfgoedkoepel’ uitgevoerd. Gebleken is dat niet alle leden van de Museumfederatie achter de vorm staan die ons na de missie/visie-gesprekken voor ogen stond.

Het bestuur heeft de plannen tot een minimumniveau teruggebracht. Tot op heden was er het voornemen om de mogelijkheden te onderzoeken om ten minste te komen tot zoiets als een voor ieder te raadplegen database waarin alle activiteiten vindbaar zijn. Het blijft namelijk moeilijk te verteren dat er veel gebeurt op erfgoedgebied, maar dat de diverse spelers slecht, en soms helemaal niet van elkaars activiteit op de hoogte zijn. De vragen die op het bureau terecht komen geven daar onverminderd blijk van. De museumconsulent neemt het voortouw en onderhoudt samen met het team een groeiend netwerk. Mogelijkheden voor samenwerking zowel binnen Fryslân en daarbuiten worden aangegrepen, zover het past in de beschikbare tijd van het team én waarbij altijd de musea met hun collecties het uitgangspunt blijven vormen.

1.8 Friese taal

De organisatie van Museumfederatie Fryslân bestaat grotendeels uit Friestaligen. De anderen, met een meerjarig contract, beheersen de Friese taal passief. Zij kunnen het lezen en verstaan. Op de werkvloer en in de omgang met de leden van de Museumfederatie en contacten binnen het culturele netwerk binnen Fryslân worden de museummedewerkers gestimuleerd om het Fries als voertaal te gebruiken, ook met niet-Friestaligen.

Bij de werving van medewerkers en stagiaires heeft een kandidaat die het Fries actief beheerst de voorkeur. De projectmedewerkers van Museumfederatie Fryslân worden echter aangesteld vanwege hun specifieke kennis en ervaring met het museale werk en de advisering daarover. De projectmedewerkers zijn regelmatig afkomstig van buiten de provincie Fryslân en dus lang niet altijd Friestalig.

Er wordt aan hen gevraagd zo spoedig mogelijk de Friese taal te kunnen verstaan en te kunnen lezen. Hierbij wordt hen de gelegenheid geboden een taal cursus van de Afûk te volgen.

De Museumfederatie hanteert in haar belangrijkste externe communicatiemiddelen (brochure en website) zowel de Nederlandse als de Friese taal. Dit in eerste instantie uit principieel oogpunt, om als vertegenwoordiger van de Friese culturele instellingen de sterke relatie tot eigen taal en cultuur binnen de eigen provincie te behouden en zo mogelijk te versterken. De statuten van de vereniging en stichting zijn zowel in de Friese als Nederlandse taal beschikbaar.

Binnen de basisondersteuning worden door de medewerkers van de Museumfederatie de musea geattendeerd op de mogelijkheden van het gebruik van de Friese taal binnen de verschillende onderdelen van het museale werk. Het attenderen hierop is onderdeel van de basisadviesing, evenals het uitnodigen van groepen musea om Friestalig materiaal te gaan gebruiken. De stimulering van het Fries is, behalve van de museumconsulent, ook onderdeel van de taak van de projectmedewerker publiekstaken. Ondersteuning bij een juiste vertaling van uitnodigingen en PR-materiaal blijft noodzakelijk aangezien de meeste museummedewerkers de Friese taal niet foutloos kunnen schrijven. Er wordt altijd naar de Afûk verwezen voor vertalingen en advisering over het juiste gebruik van de Friese taal.

Voor het gebruik van het Fries binnen websites en bij educatieve projecten voor speciale doelgroepen, zoals scholen, is erg nuttig en werd tot op heden altijd nadrukkelijk aangeraden. Deze advisering heeft geleid tot een groter aanbod aan tweetalige educatieprogramma's. Het educatiepakket 'Op stap mei Hidde en Hiske' is ook Friestalig, evenals een versie in het Stellingwerfs. Sinds 2012 is er een Friestalige digitale versie van het provinciale educatiepakket Museumschatjes beschikbaar gekomen; uitermate geschikt voor het digibord en dus inzetbaar voor de groepen 3 tot en met 6 van het basisonderwijs.

Kerntaken

In de opdracht zijn de vier kerntaken van de Museumfederatie Fryslân geformuleerd:

1. **Basisondersteuning op alle onderdelen van het museale werk**
2. **Kwaliteitsverbetering van de musea en professionalisering van de (vrijwillige) museummedewerkers**
3. **Coördinatie en regie van gezamenlijke activiteiten en cultuurparticipatieprojecten**
4. **Promotie van de musea als groep en als sector van cultureel erfgoed**

Hierna worden de activiteiten van Museumfederatie Fryslân per kerntaak over het jaar 2013 beschreven, gevolgd door de overige uitgevoerde **5. Projecten** en **6. De activiteiten uitgevoerd tegen betaling**.

2.1 Basisondersteuning op alle onderdelen van het museale werk

Binnen de basisadvisering is in 2013 met ruim de helft van de aangesloten musea gesproken over de verschillende onderdelen van het museale werk. Dit percentage is iets hoger dan in 2012 (en hoger dan de 40% in 2011). De meeste vragen hadden betrekking op de reactie van de leiding van musea op aangekondigde bezuinigingen of de wens van de lokale overheid tot wijziging van beleid, initiatieven voor het verhogen van de eigen inkomsten en daarbij de vraag om advies hierover en aansprekende voorbeelden van collega's, en op de financiën, onder andere over wijzigingen in projectsubsiëring door provincie Fryslân en ANBI-regelgeving; ook de uitvoering van het vernieuwde Museumregister door Stichting Museumregister Nederland, dat niet geheel vlekkeloos verloopt, was reden voor veel vragen.

De jaarvergadering in 2013 had Vrijwilligersmanagement als thema. David Wijnperle was als gastspreker uitgenodigd en het boekje Vrijwilligersmanagement was voor alle aanwezigen beschikbaar. In het najaar van 2013 is de cursus Vrijwilligersmanagement aangeboden. Er was zoveel belangstelling dat deze tweemaal is georganiseerd, evenals een terugkomdag in januari 2014. De vrijwilliger wordt steeds belangrijker binnen de museumorganisaties. De bezuinigingen vormen hiervoor de voornaamste reden, maar ook de verandering in het type vrijwilliger en zijn/haar verwachtingspatroon.

Ook in 2013 werd het spreekuur voor het Museumregister voortgezet. Bij het team van de Museumfederatie is dit spreekuur goed bevallen. De aangeleverde informatie kon zo nodig met meer adviseurs worden voorbereid en bij het gesprek kan op afroep een collega aanschuiven. Vanzelfsprekend scheelt het reistijd, zodat met dezelfde bezetting meer advies kan worden gegeven.

De advisering gebeurt door museumconsulent Mirjam Pragt, die naast het totaaloverzicht van het museale werk als inhoudelijke aandachtsgebieden de bedrijfsvoering van musea en de collectietaak op zich neemt. Dit doet zij in samenwerking met de collega's Marja Kivinen op het terrein van passieve conservering, en Henny de Leeuw voor de publiekstaken. Voor een aantal uren kon in

2013 een beroep worden gedaan op Marjan Brouwer, voor het onderdeel digitalisering.

Na de behoeftepeiling in 2012 kon Marjan Brouwer gerichte ondersteuning bieden en samen met Mirjam Pragt een plan voor de komende jaren uitwerken. Digitalisering, zowel voor het eigen beheer van de collectie, maar zeker ook voor publiekstoepassingen, is een actueel thema. De behoeftepeiling resulteerde in veel vragen om advies; vooral voor het versterken van publiekstoepassingen in musea die al veel inzet hebben geleverd in geautomatiseerd collectiebeheer is een duidelijke behoefte. Hiernaast is er nog een inhaalslag nodig bij het maken van digitale afbeeldingen van goede kwaliteit, die voor vele publiekstoepassingen (van marketing tot educatie) in te zetten zijn.

Behalve de museumconsulent worden de overige inhoudelijke deskundigen allen uit het budget voor Handhaving van het Keurmerk bekostigd; ook voor de basisadvisering en het up-to-date houden van de beschikbare informatie op alle inhoudelijke aandachtsgebieden.

Deze ondersteuning kent een projectsubsidie en is daarom op pagina 21 beschreven.

Voor basisadvisering werd in 2013 met 42 instellingen samengewerkt. Hieronder is een splitsing naar de museale taken gemaakt, hoewel er een verandering in de adviesvraag merkbaar is. De vragen hebben namelijk bijna zonder uitzondering betrekking op meerdere onderdelen van het museale werk.

Ook is merkbaar dat een aantal vragen, vooral vanuit de bedrijfsvoering, voortkomt uit aangekondigde bezuinigingen met financiële consequenties op korte termijn.

Het team verwijst steeds vaker musea door naar museale collega's en naar experts op deelgebieden die niet direct een museaal karakter hebben, maar daarmee wel verband houden, zoals P&O, vrijwilligersmanagement, verzekeringen en aansprakelijkheid.

Ook in 2013 hebben we de verandering in vraag aan Museumfederatie Fryslân op een rij gezet:

1. De meeste vraag om advies komt van (vrijwillige) medewerkers van geregistreerde musea. De advisering betreft actuele ontwikkelingen en meer complexe vraagstukken binnen het museale werk. Relatief veel vragen hebben betrekking op de bedrijfsvoering en organisatie, inclusief de inzet van vrijwilligers. Veel vragen betreffen digitalisering, zowel m.b.t. collectiebeheer als behoud. Ook over activiteiten voor doelgroepen (inclusief het onderwijs) en nieuwe concepten voor de presentatie komen verzoeken om advies en aansprekende voorbeelden.
2. De vragen hebben tot doel het op peil houden van het niveau van de collectietaak, bedrijfsvoering en publiekstaak van musea voor nieuwe (vrijwillige) medewerkers. Dit is een continue proces. 'Pionieren' door de totale organisatie van musea (en oudheidkamers) betreft slechts een klein deel van de leden van Museumfederatie Fryslân.

3. Naast adviesvragen is er een groei in vraag naar rol als intermediair, 'aanjager' van samenwerkingsprojecten en gezamenlijke activiteiten. Dit betreft vaak projecten van musea met andere doelgroepen en instellingen (onderwijs, recreatie/toerisme etc.).
4. Er bestaat al jaren een groeiende vraag naar advies vanuit de hoek van instellingen en organisaties die geen museum zijn, maar daar wel verwantschap mee hebben. Het betreft vooral historische verenigingen, maar ook kerken, archeologische werkgroepen, molens etc. Dit zijn vaak vragen die betrekking hebben op alle onderdelen van het werk met collecties en voor publiek; het zgn. 'pionieren' is hier veelvuldig te vinden. Deze vragen kunnen slechts door het beschikbaar stellen van informatie of verwijzing naar collegae worden beantwoord. Sinds de winter van 2013/2014 wordt verwezen naar www.museumconsulenten.nl. Deze website, die informatie bevat die is aangeleverd door alle museumconsulentschappen, wordt de 'virtuele museumadviseur' genoemd. Echt advies, waar met regelmaat naar wordt gevraagd (ook na consulentering van de virtuele museumadviseur), is slechts tegen betaling mogelijk. De uren die beschikbaar zijn voor de kerntaken zijn hiervoor ontoereikend.

2.1.1 Publiekstaak

De aard van de vragen was vergelijkbaar met de afgelopen jaren, namelijk;

- Advies bij de ontwikkeling van een nieuw museaal concept en de keuze van een vormgever.
- Advies over een museaal concept gaat gepaard aan de indeling van de museumruimten en/of totale gebouw.
- Mogelijkheden over het invoegen van 'verhalen' in de presentatie en vervolg van het museale verhaal in de omgeving van het museum.
- Gebruik van digitale middelen bij het activiteiten aanbod, inclusief educatieprogramma's waarin het digibord een steeds belangrijker plaats gaat innemen.
- Activiteiten voor speciale doelgroepen, zoals gezinnen en 55+ers.
- Versterking van het educatief aanbod, passend bij het museaal concept en als aanvulling of vervanging van de lesstof in het (basis) onderwijs. Nu in vele delen van de provincie programma's in het kader van Cultuureducatie met Kwaliteit worden uitgerold is de vraag naar advies voor hoogwaardige programma's toegenomen. Musea willen op dit terrein graag samenwerken met scholen én met elkaar, om zo een sterk kwalitatief aanbod met behoud van het eigen karakter aanbieden.

2.1.2 Bedrijfsvoering

- Er waren veel vragen over subsidies en fondsenwerving en daarbij vooral het hele 'financiële plaatje' van een project. Een aantal subsidieregelingen van de provincie werd in 2013 afgebouwd en het aantal aanvragen bij fondsen werd mede daardoor vergroot, vooral nu sponsoring heel lastig is geworden. Ook kwamen er vragen over BTW, ANBI en financieel beheer van grote projecten.
- Over de samenstelling van het museale team en de mogelijkheden van een sterkere inzet van vrijwilligers in reguliere museumtaken kwamen eveneens

met regelmaat vragen binnen. Met het oog op de toekomst en eventuele bezuinigingen dus niet meer vrijwilligers, maar met een zwaarder pakket. Naar aanleiding van het thema vrijwilligersmanagement kwamen er vragen om informatie, maar vooral over de functie van de inhoud van de functie van vrijwilligerscoördinator en de plaats daarvan binnen de organisatie.

- Vragen over de mogelijkheid van samenwerking van musea met allerlei organisaties in de regio en verwijzingen naar collegae met verwante plannen, kwamen met regelmaat aan de orde.

2.1.3 Collectietaak

- Digitalisering voor verschillende toepassingen in het museale werk en steeds vaker voor de publiekstaak.
- Afstoten van collectieonderdelen het opstellen van een nieuw beleids- en/of collectieplan met een wijziging van de koers van het museum.
- Advisering over klimaat én licht gebaseerd op de nieuwe klimaatrichtlijnen. Dit betreft vooral klimaat en licht binnen de presentatie.
- Verantwoorde 'schoonmaak' van voorwerpen in presentatie en depot en het verwerken van deze informatie in de database.
- Planning van 'onderhoud' aan de deelcollecties.
- De restauratie van voorwerpen.
- Verhuizing van collecties en de inrichting van depots.

Hiernaast zijn er 10 musea begeleid, die gevestigd zijn in 7 plaatsen; in twee musea betrof het de voortzetting van de begeleiding van het jaar ervoor. Dit aantal is hoger dan in 2012, maar doordat een deel van de musea in elkaars nabijheid ligt, was dit realiseerbaar. Het hele team van de Museumfederatie is hierbij ingezet. De plannen van deze musea betreffen in eerste instantie de collectie- en publiekstaak, maar brengen ook wijzigingen in de organisatie en bedrijfsvoering met zich mee.

Uitgangspunt is dat het museum zelf zijn plannen formuleert en realiseert. De medewerkers van Museumfederatie Fryslân adviseren op hoofdlijnen, schetsen de mogelijkheden voor de aanpak, verwijzen naar museumcollega's en aansprekende voorbeelden elders in Nederland (of in aangrenzende gebieden in Duitsland en Vlaanderen), de financiering, het tijdpad en begeleiden op afstand het proces.

Regelmatig wordt gevraagd om een specifiek onderwerp voor een museum uit te gaan zoeken. Als dit informatie oplevert die voor ca. 6 andere musea bruikbaar is, wordt geprobeerd om dit in te passen in het reguliere werk. Het hele netwerk van museumconsulenten, erfgoedhuizen en museumcollega's binnen en buiten de provincie kan worden ingezet bij de uitwerking. Andersom betrekken onze collega's uit andere provincies ons ook bij hun vragen en problemen. Informatie over bestaande onderwerpen wordt geactualiseerd. Hierover wordt documentatie en literatuur bijgehouden, maar vooral informatie van internet verzameld.

Voorbeelden zijn:

- Voorbeelden van digitale educatieve programma's voor het basisonderwijs.
- Het gebruik van ander immaterieel erfgoed door musea binnen de eigen muren, maar ook in de omgeving.
- Collecties op de eigen website plaatsen; vraag naar aansprekende voorbeelden en wijze waarop dit gerealiseerd kan worden.
- Documenten over conditierapporten in verband met bruikleenverkeer, de handling van de voorwerpen en het transport.
- Informatie over gebruik van automatisering bij beheer én behoud van de collectie; planning van onderhoud, wisseling in expositie etc.
- Informatie over verzekeringen. Dit betreft zoals elk jaar de verzekering van voorwerpen (incl. tentoonstelling), maar dit jaar meer dan hiervoor de aansprakelijkheid m.b.t. bezoekers en verzekering van vrijwillige medewerkers.
- Informatie over (educatieve) activiteiten voor gezinnen.
- Publieksinformatie, vooral over de samenstelling van het bezoek.

Een volgend onderdeel van de basisadvisering is het beantwoorden van allerlei vragen van musea en andere erfgoedinstellingen. De groei van het aantal vragen is in 2013 stabiel gebleven, maar de vragen van musea waren vooral gericht op de uitvoering van het Museumregister, de bedrijfsvoering (financiën) en digitalisering. Zoals eerder gemeld kwamen er opnieuw met regelmaat vragen van 'niet-musea'. De Museumfederatie heeft een groeiende bekendheid, die mede wordt veroorzaakt door de deelname van erfgoedinstellingen aan projecten en samenwerkingsverbanden. Ook de medewerkers van de bureaus Plattelânsprojekten / Streekwurk verwijzen instellingen voor vragen naar Museumfederatie Fryslân. Instellingen, die geen lid van Museumfederatie Fryslân zijn, worden geïnformeerd, beschikbare informatie wordt toegestuurd en er wordt verwezen naar www.museumconsulenten.nl. Ook Gemeenten doen in toenemende mate een beroep op de Museumfederatie.

In 2013 hebben de volgende groepen voor advies een beroep gedaan op de Museumfederatie:

- Musea, lid van de Museumfederatie Fryslân.
- Overige musea.
- Erfgoedorganisaties.
- Kunstorganisaties.
- Scholen.
- HBO-opleidingen en studenten hiervan.
- Provincie Fryslân.
- Gemeenten in Fryslân.
- Fondsen en organisaties/bedrijven die subsidies verstrekken aan of opdrachten uitvoeren voor musea.
- VVV's, TIP's en verwante organisaties.
- Fries Uitbureau.
- Beleef Friesland.

- Particulieren, vooral voor het onderbrengen van voorwerpen bij musea.
- Collega's van museumconsulentschappen en erfgoedhuizen; in 2013 in groeiende mate vanuit Drenthe.

Ook in 2013 waren er met regelmaat vragen over de mogelijkheid om de financiële situatie van musea met elkaar te vergelijken; dus de behoefte aan kengetallen (ook door gemeenten); verder over de mogelijkheden om een beroep te doen op tijdelijke subsidies en fondsen en vragen over digitalisering en educatie.

Overzicht van adviesvragen:

- *Advisering op het gebied van museaal beleid, inclusief cultural governance:* 80 aan overheden; 10 aan musea.
- *Advisering op het gebied van subsidies voor museaal werk:* 65 aan musea, erfgoedinstellingen en lokale overheden.
- *Advisering op het gebied van bedrijfsvoering, inclusief veiligheidszorg en vrijwilligersmanagement:* 32 aan musea, erfgoedinstellingen en lokale overheden.
- *Advisering op het gebied van het onderdeel collectievorming (inclusief afstoten) binnen de collectietaak:* 40 musea en particulieren. Ruim de helft zijn musea, maar ook particulieren nemen met regelmaat contact op. Zij willen advies over het onderbrengen van voorwerpen en collecties bij musea. Het betreft voorwerpen voor musea in Fryslân, maar ook daarbuiten. Het wordt gewezen op de inzet van www.musip.nl. Musea stellen vooral vragen over collectievorming en dan met name over 'selectie aan de poort' en afstoting.
- *Advisering op het gebied van behoud en beheer binnen de collectietaak:* 22 musea, erfgoedinstellingen en particulieren.
- *Advisering op het gebied van registratie en documentatie binnen de collectietaak en dan vooral de digitalisering ervan:* 48 musea, erfgoedinstellingen (vooral historische verenigingen) en lokale overheden. Het betrof in 2012 vooral ook vragen over toepassingen van collectie-informatie in presentaties en/of op internet.
- *Advisering op het gebied van de publiekstaak:* 32 musea en erfgoedinstellingen. Hiernaast komen er vragen over deelname aan educatieve projecten of het vervaardigen van educatief materiaal. Het betrof in 2013 zowel vragen over erfgoededucatie voor het onderwijs, maar ook activiteiten voor gezinnen (soms als afgeleide van het reguliere educatie aanbod). Het was merkbaar dat de projecten in het kader van Cultuureducatie met Kwaliteit leiden tot initiatieven van erfgoedinstellingen met basisscholen.

2.2 Kwaliteitsverbetering van musea en professionalisering van de museummedewerkers

Deskundigheidsbevordering is één van de pijlers voor de kwaliteitsverbetering in de musea. De kwaliteit van de (vrijwillige) medewerkers vormt de basis van het niveau in de musea in Fryslân. Als onderdeel van de basisadviesing is ook in 2013 door Museumfederatie Fryslân een aantal bijeenkomsten en workshops georganiseerd. Gezien de beperkte capaciteit van de Museumfederatie worden musea met behoefte aan workshops steeds vaker verwezen naar het cursusaanbod in andere provincies en wordt er vanaf 2013 met een centraal thema gewerkt. Dit was in 2013 vrijwilligersmanagement. Binnen praktische workshops kunnen ook nieuwe ontwikkelingen, standaarden en theorieën van het museale werk worden verwerkt. Het hele team van Museumfederatie Fryslân is bij de cursussen ingezet. Hieronder worden de namen van de adviseurs bij de verschillende cursussen genoemd. De organisatie en afhandeling lag in handen van Lisette Zwerver en Adrie van der Veen samen met de stagiaire en vrijwilliger.

2.2.1 Bedrijfsvoering

Tweemaal een Cursus Vrijwilligersmanagement én een terugkomdag

In het kader van het jaarthema, en als vervolg op de jaarvergadering, is er een eendaagse cursus Vrijwilligersmanagement aangeboden. De cursusopzet en de map met vele documenten, toegesneden op museale organisaties is enkele jaren geleden ontwikkeld door Movisie samen met Landelijk Contact Museumconsulenten. Movisie heeft in dat kader een groep museumadviseurs een train-the-trainer cursus aangeboden, waaraan ook Mirjam Pragt en Ellen Steendam (Zuid-Holland) hebben deelgenomen.

Het aantal aanmeldingen voor de cursus was zo hoog dat zowel op 18 als 25 november 2013 in het Fries Scheepvaartmuseum in Sneek deze cursus heeft plaatsgevonden.

In totaal hebben 29 (vrijwillige) medewerkers uit 19 musea deelgenomen aan de cursus. Ellen Steendam van Erfgoedhuis Zuid-Holland en Mirjam Pragt van de Museumfederatie waren de docenten; de adviseurs Merijn van Veen en Henny de Leeuw waren extra deelnemers, omdat dit thema in alle onderdelen van het museale werk een duidelijke rol speelt.

Er bleek al direct behoefte te zijn aan een terugkomdag over dit thema. Op 20 januari 2014, opnieuw in het Fries Scheepvaartmuseum, is deze door Mirjam Pragt, Henny de Leeuw en Merijn van Veen georganiseerd. Er waren 18 deelnemers uit 13 musea.

2.2.2 Collectie en behoud/beheer

Basiscursus preventieve conservering

Na enkele jaren is op 22 april in Museum Dr8888 in Drachten en op 7 mei 2013 in Museum Martena in Franeker opnieuw de tweedaagse cursus preventieve conservering aangeboden. Hij is geschikt voor vrijwillige museummedewerkers die de

zorg voor de verschillende collectieonderdelen tot hun taak rekenen en noodzakelijk voor musea die de eisen van het Museumregister willen halen of op peil houden. In de cursus in 2013 zijn de gewijzigde uitgangpunten voor klimaat verwerkt.

Marja Kivinen, consulent behoud en beheer van de Museumfederatie, heeft deze cursus verzorgd. Er waren 19 deelnemers afkomstig uit 14 instellingen.

2.2.3 Publiekstaak

Workshop Mondeling erfgoed

Tijdens het jubileumprogramma van de vereniging heeft Homme Wedman in 2012 een inspirerende lezing gehouden over het vastleggen van mondeling erfgoed, dus de verhalen bij voorwerpen, gebeurtenissen etc. In de vorm van een workshop is hieraan op 13 mei 2013 in Museum Opsterlân in Gorredijk een praktisch vervolg gegeven. Naast een beknopte uiteenzetting over hoe je mondeling erfgoed in je museum kunt toepassen en de 'gouden regels' daarbij, gingen de deelnemers daadwerkelijk aan de slag met de camera; zij interviewden elkaar.

Homme Wedman en zijn collega Betsy Torenbos verzorgden deze workshop met ondersteuning van teamleden van de Museumfederatie (Merijn van Veen en Lisette Zwerver).

Er deden 13 personen mee afkomstig uit 8 instellingen.

Deskundigheidsbevordering door LCM (Landelijk Contact Museumconsulenten)

In 2013 is de visie op het gebied van deskundigheidsbevordering van het LCM uitgerold. Het netwerk van museumadviseurs in museumconsulentschappen en erfgoedhuizen wisselt informatie en materiaal met elkaar uit, evenals formats van cursussen en workshops; ook met de Vlaamse collega's gebeurt dit. Hiernaast is eind 2013 de vernieuwde website in de lucht gegaan. www.museumconsulenten.nl bevat informatie over het museale werk, dat vanuit een praktisch oogpunt is geschreven en gebruikt kan worden door alle organisaties die collecties beheren.

Behalve informatie over het LCM en de museumconsulenten, onder de kop *Over ons*, is er veel informatie gebundeld onder de koppen, *Uw Museum*, *Een museum oprichten* en *U en het Museumregister*. Dit laatste onderdeel is vanzelfsprekend duidelijk afgestemd met het bestuur, de adviescommissie en het team van auditoren van Stichting Museumregister Nederland.

In de komende jaren zal deze website de basis vormen voor het beschikbaar stellen van informatie door museumconsulentschappen en erfgoedhuizen uit de verschillende Nederlandse provincies. Er is in LCM-verband met de museumconsulenten van de vijf Vlaamse provincies afgesproken dat zij, vanuit hun depotbeleid, de website www.depotwijzer.be onderhouden. Onder de koppen *Gebouw&exploitatie*, *Collectiebeheer* en *Organisatie&exploitatie* is al veel informatie te vinden en zal nog meer informatie worden toegevoegd. Er is een collegiale samenwerking met hen zodat we dubbel werk kunnen voorkomen. In beide landen

zijn we gewend aan meertaligheid, dus zal zowel de Vlaamse als Nederlandse wijze van verwoorden gemeengoed gaan worden.

Museumpeil

Ook in 2013 is in het voorjaar en najaar een nummer van het blad Museumpeil verschenen. Deze publicatie wordt door het Landelijk Contact Museumconsulenten samen met de Vlaamse museumconsulenten uitgegeven. Hierin worden aspecten van het museale werk behandeld vanuit een praktijkgericht perspectief.

Het voorjaarsnummer 2013 is getiteld *Het Lerende Museum*. Centraal stond het antwoord op de vraag van (aankomende) museummedewerkers: ‘wat moet ik weten om mijn werk goed – en beter- te doen?’ Het najaarsnummer is gewijd aan duurzaamheid in musea. Niet alleen over ‘groen, zuinig en herbruikbaar’, maar ook over de duurzame relatie met de omgeving, dus hierin verankerd zijn en de duurzaamheid bij digitaliseringsprojecten; dus met een brede focus.

Er is tot en met 2014 zekerheid dat het blad op het huidige niveau kan blijven bestaan. Dit is mogelijk gemaakt door meerjarige financiële steun van de Vlaamse museumconsulentschappen en collectieve afname door een aantal Nederlandse provincies zoals Fryslân.

Kwaliteitszorgproject: Keurmerk van het Nederlands Museumregister

De pijler onder de kwaliteitsverbetering van musea in Fryslân is het keurmerk van het Nederlands Museumregister. Voor de verschillende Nederlandse provincies en voor musea van groot tot klein hebben LCM en NMV dit uitgesproken. De Stichting Museumregister voert deze taak uit op basis van de vernieuwing van het keurmerk die in 2012 is geïntroduceerd.

38 musea in Fryslân stonden in het Nederlands Museumregister en één museum bezit de status van voorlopig geregistreerd museum. Het IJstijdenmuseum in Buitenpost en Museum Oold Ark te Makkinga zijn in 2013 aan het register toegevoegd. Er zijn in Fryslân nog drie musea die aan de eisen van het keurmerk werken. Hiernaast is er een groep van ca.15 musea, die aan meerdere onderdelen van het keurmerk voldoen. Meestal draagt de situatie binnen deze musea ertoe bij dat niet aan alle eisen kan worden voldaan. Eén van hen is in 2013 gestart met een traject om over enkele jaren opnieuw in het museumregister opgenomen te worden.

De eisen van het keurmerk vormen het uitgangspunt waarop het team van de Museumfederatie ondersteuning aanbiedt.

In 2013 verliep de uitrol van de nieuwe werkwijze van het Museumregister door het team van auditoren van Stichting Museumregister Nederland niet soepel. Namens Fryslân was Mirjam Pragt bij een aantal bijeenkomsten hierover aanwezig en verwoordde de reacties van musea in Fryslân aan de senior-auditor, het bestuur en de adviescommissie van Stichting. Museumregister Nederland; ook de leiding van NMV heeft om een reactie gevraagd. Er zijn ca. 20 vragen en klachten van musea uit Fryslân (en Drenthe) binnengekomen over de uitrol van het keurmerk. Bijna alle

klachten waren terecht en zijn doorgespeeld 'naar Amsterdam'. In LCM-vergaderingen zijn de wijze van advisering en ondersteuning naar aanleiding van de situatie bij de Stichting Nederlands Museumregister besproken.

Nu de terugkoppeling op de zelfanalyse van de musea uit 2012 mondjesmaat wordt uitgevoerd door de auditoren, verwerkt het team van de Museumfederatie het werk aan de eisen nadrukkelijk in de basisadviesing om te voorkomen dat musea nodeloos achterstanden oplopen. Het keurmerk kan enerzijds een hulpmiddel zijn en anderzijds een onderdeel vormen van het museale werk. Het team van Museumfederatie Fryslân ondersteunt de musea op basis van de informatie over het keurmerk op de website én vooral op de informatie die beschikbaar zal worden gemaakt via www.museumconsulenten.nl. Bij twijfel over interpretatie is in 2013 een beroep gedaan op collega's uit andere provincies. Twee musea waar een audit zou plaatsvinden zijn begeleid; bij één ervan heeft deze plaatsgehad. Er was door het team van de Museumfederatie vindingrijkheid nodig voor de begeleiding en de musea werkten enorm mee door o.a. via de eigen code de Museumfederatie toegang te geven.

Aangezien de musea in onzekerheid waren over het aanleveren van een zelfanalyse en de interpretatie van eisen is er vooral per mail, telefoon en via het spreekuur op het kantoor van de Museumfederatie advies uitgebracht over de eisen van het keurmerk. Hiervan hebben 21 musea gebruik gemaakt. Dit is inclusief de musea waar op locatie over het keurmerk is gesproken. Dit gebeurde meestal in combinatie met een overleg over plannen van een museum. Verreweg de meeste vragen over het vernieuwde keurmerk gingen over:

- De werking van het systeem en de organisatie van Stichting Museumregister Nederland.
- De wijze waarop de vragen moesten worden onderbouwd (met documenten).
- De interpretatie van de vragen en dan vooral over het kwaliteitssysteem.
- De gevraagde documenten over de bedrijfsvoering en dan met name over de financiële garanties voor meerdere jaren.
- Lichtmeten en de analyse van de licht- en klimaatmetingen.
- Plannen voor presentatie, marketing & communicatie en educatie

Er zijn meer dan 100 vragen over deze onderwerpen beantwoord.

2.3 Coördinatie en regie van gezamenlijke activiteiten en cultuurparticipatieprojecten

2.3.1 Samenwerking

Het stimuleren van samenwerking tussen de musea en/of van de musea met andere erfgoedinstellingen is een middel tot kwaliteitsverbetering en geeft mogelijkheden tot versterking van het museumveld in Fryslân.

Door samenwerking blijven de medewerkers van de Museumfederatie Fryslân op de hoogte van nationale en internationale ontwikkelingen in het museale werk. De

nationale ontwikkelingen binnen de verwante erfgoedsectoren zijn steeds vaker een onderwerp dat gezamenlijk door de museumconsulenten wordt besproken.

Museumfederatie Fryslân werkt binnen de provincie samen met erfgoedcollega's om projecten te realiseren. Naast samenwerking binnen de sector cultuur en erfgoed worden de activiteiten afgestemd met vertegenwoordigers van onderwijs en toerisme. Voor deze regiefunctie wordt steeds vaker een beroep gedaan op de Museumfederatie, met name op de museumconsulent. Ook de eigen erfgoedbrede projecten vergen regie. Te denken valt aan 'Help pake en beppe de vakantie door' en de voorbereiding van het digitaliseringsproject (met ca. 30 musea onder de titel Kolleksjes Tichtby).

De Friese taal neemt een belangrijke plaats in bij de realisatie van producten voor het (museaal) cultureel erfgoed en het onderwijs.

Museumfederatie Fryslân en Keunstwurk praten vanaf eind 2012 met Stenden Hogeschool over deelname van Pabostudenten aan de activiteiten die in het kader van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit worden ontwikkeld en in de jaren vanaf 2013 worden georganiseerd. De Museumfederatie heeft de coördinatie van het onderdeel erfgoededucatie op zich genomen, onder de titel Speure nei Spoaren. Een vertrouwde samenwerking wordt nu in een vernieuwde vorm voortgezet.

2.3.2 Regionale samenwerkingsverbanden

In 2013 zijn er samenwerkingsverbanden van musea actief in de noordoosthoek (Markant Friesland), de zuidwesthoek en de gemeente Boarnsterhim. Allemaal hebben ze gezamenlijke promotie als doelstelling. In 2013 heeft het samenwerkingsverband in de gemeente Súdwest-Fryslân in een bijeenkomst in Stenden Hogeschool uitgangpunten voor de komende jaren kunnen formuleren én deze gepresenteerd aan de wethouder Wiggle Sinnema van gemeente Súdwest-Fryslân.

Ook is er een samenwerkingsstichting van de bezoekerscentra van de vijf Nederlandse Waddeneilanden actief. Zij werken samen binnen concrete projecten, zoals in het kader van 'oorlogserfgoed' aan de openstelling en presentaties in bunkers van de Atlantik Wall.

2.3.3 Samenwerkingspartners van Museumfederatie Fryslân

Fryslân

De museumconsulent Fryslân heeft in 2013 o.a. samengewerkt met/binnen:

Fries Educatief Platform

Stenden Hogeschool

Noordelijke Hogeschool Nederland

AFÛK

CEDIN

Monumintehûs Fryslân, zoals Stichting Steunpunt Monumentenzorg Fryslân,

Stichting Alde Fryske Tsjerken, Stichting Fryske Mole en Stichting Staten en Stinzen

Landschapsbeheer Fryslân
Bibliotheekservice Fryslân
Beleef Friesland
Theater De Harmonie / Fries Uitbureau
Keunstwurk, inclusief coördinator erfgoededucatie
Archeologische steunpunten

Noord-Nederland

Medewerkers van het museumconsulentschap/erfgoedhuizen in Groningen en in Drenthe met het Platform van Drentse musea, maar ook met museummedewerkers in deze provincies. Uitwisseling van informatie over projecten en museale kennis zijn meestal de onderwerpen van contact (vooral per e-mail en telefoon).

Nationale en internationale samenwerking

Landelijk Contact Museumconsulenten
Nederlandse Museumvereniging
Vereniging Rijks gesubsidieerde Musea
Vereniging Digitaal Erfgoed Nederland
Overleg Provinciale Erfgoedhuizen Nederland (OPEN)
Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE), waarin is opgenomen Kenniscentrum Veiligheid Cultureel Erfgoed
Museum Catharijneconvent, afdeling Erfgoed in Kerken en Kloosters ('opvolger' van Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland)
FARO (Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed)
Museumconsulenten in de vijf Vlaamse provincies
Museumsverband Ost-Friesland (vertegenwoordigt ook Emsland)
Museumsverband Oldenburgerland (vertegenwoordigt ook Bremen)
Landschaftsverband Stade (vertegenwoordigt Elbe-Weser-Dreieck)

2.4 Promotie

Promotie van de musea als groep en als sector van het culturele erfgoed behoort tot het reguliere takenpakket van de Museumfederatie Fryslân. De musea, lid van de Museumfederatie Fryslân, en de activiteiten van het museumconsulentschap zijn terug te vinden op www.museumfederatiefryslan.nl.

In 2013 zijn de contacten met de medewerkers van de Harmonie, die het Fries Uitbureau onderhouden, gecontinueerd. Contactgegevens van de musea worden aan hen doorgegeven.

In 2013 is er een goede samenwerking met Beleef Friesland, de provinciale marketingorganisatie, opgebouwd. In het najaar heeft dit geresulteerd in de actie 'Proef de Cultuur', waar 31 musea zich voor hebben aangemeld.

De contacten met de provinciale kranten en Omrop Fryslân zijn en blijven goed. De provinciale media besteden met regelmaat aandacht aan de musea, vooral in de voorjaarsvakantie (Help pake en beppe de vakantie door), het Museumweekend, tijdens de Maand van de Geschiedenis en de berichtgeving over de jaarlijkse bezoekcijfers.

In 2013 zijn de contacten met het team van Maand van de Geschiedenis gecontinueerd, ondanks het feit dat het vanaf 2012 onder de verantwoording van het Nederlands Openluchtmuseum en Rijksmuseum wordt georganiseerd. De contactpersonen uit de afgelopen jaren hebben in oktober 2013 het thema Vorst&Volk gerealiseerd. Aansluitend vond de overdracht naar de nieuwe contactpersonen van het Nederlands Openluchtmuseum plaats; nieuwe contactpersonen voor hen en voor ons.

Museumfederatie Fryslân coördineert de promotie van het Museumweekend in Fryslân.

Op 6 en 7 april 2013 namen 42 musea in Fryslân deel aan het Museumweekend en zij ontvingen ruim 16.000 bezoekers. Het was gezellig druk in de musea, maar het weekend trok waarschijnlijk door het voorjaarszonnetje wat minder mensen dan in het topjaar 2013 (ruim 20.000 bezoekers).

De museumconsulenten van Ost-Friesland (ook namens Emsland) en Oldenburgerland hebben samen met de provincies Groningen, Drenthe en Fryslân in 2013 het Museum Magazine kunnen vernieuwen. Een vernieuwde vormgeving en handzamer formaat van een blad dat nu musea van Hindeloopen tot Bremen presenteert, werd mogelijk gemaakt door een subsidie die de collega's van Oldenburgerland (namens ons allen) hebben ontvangen. Het Museum Magazine is nu geheel Nederlands en Duitstalig en voor de vernieuwing was de inzet van een coördinator mogelijk.

2013 was een topjaar voor museumbezoek in Fryslân: ruim 862.000 bezoekers. De heropening van het Fries Museum droeg hier duidelijk aan bij (63.000 sinds de opening op 13 september), maar veel meer musea hebben in dit jaar veel bezoekers gekregen.

2.5 Projecten

Projecten vormen een impuls op één of meerdere onderdelen van het museale werk voor alle aangesloten musea, een groep musea en/of voor Fries cultureel erfgoed.

2.5.1 Project vanuit de bedrijfsvoering

Netwerkaanpak Veiligheidszorg

In januari 2013 is het project Netwerkaanpak Veiligheidszorg afgerond. Doelstelling van dit meerjarige project is de totstandkoming van calamiteitenplannen in de deelnemende instellingen en het oprichten van regionale netwerken. Veiligheidszorg in musea, zowel voor mensen als gebouw (in BHV) als voor de collectie (in CHV) worden onderdelen van het museumwerk en zijn dus opgenomen in het keurmerk. De informatie vanuit dit project blijft beschikbaar voor musea.

Op 21 januari 2013 heeft in de Koornbeurs in Franeker de slotbijeenkomst plaatsgevonden. De brochure met de resultaten van dit project is aangeboden aan Dirk de Vries (brandweercommandant Noordwest-Fryslân) en aan Tom van Mourik

(burgemeester Menameradiel en voorzitter van de Museumfederatie). Tijdens de bijeenkomst waren, ondanks de zeer winterse omstandigheden, de meeste van de 41 personen die zich hadden aangemeld aanwezig. Het middagprogramma met een oefening moest door het risico van de winterse omstandigheden worden afgelast. Namens het kenniscentrum veiligheid van RCE zette Hanna Pennock het regionaal risicoprofiel voor cultureel erfgoed uiteen en stond het onderwerp verzekeren en aansprakelijkheid in de culturele sector centraal. De heren Cees Kortleve en Frits van der Schaaf, die vele jaren ervaring hebben met verzekeren van cultureel erfgoed, presenterden dit onderwerp met veel praktijkvoorbeelden.

2.5.2 Projecten vanuit de publiekstaak

Vanuit de publiekstaak zijn er een aantal educatieve projecten opgezet.

Help pake en beppe de vakantie door

Van 19 tot en met 22 februari 2013 heeft voor de 12de maal in de voorjaarsvakantie de activiteitenweek 'Help pake en beppe de vakantie door' plaatsgevonden. Er zijn door de 35 deelnemende instellingen vele activiteiten georganiseerd voor jong en oud.

De aftrap was op maandag 18 februari 2013 in Natuurmuseum Fryslân dat in de voorjaarsvakantie in *Leeuwadden* was gesitueerd.

Er zijn deze week 19.000 kinderen op stap geweest samen met hun pake en beppe, maar ook met hun ouders en andere volwassenen. De editie 2013 komt hiermee op tweede plaats na het recordjaar 2011 (20.400 bezoekers o.a. vanwege de Dino tentoonstelling in Natuurmuseum Fryslân).

Medewerkers van Museumfederatie Fryslân verzorgden de projectcoördinatie en hebben met behulp van de stagiaire deze week met een kleine subsidie kunnen realiseren. Daarnaast heeft Museumfederatie Fryslân heeft de communicatie, en de provinciale (en nationale) publiciteit verzorgd. Hiertoe behoorden:

- de aanpassingen op de website.
- het samenstellen en verspreiden van het promotiepakket, waaronder het aanschrijven van alle basisschoolkinderen in Fryslân.
- organisatie van de openingsactiviteit in het Fries Scheepvaartmuseum in Sneek.
- het opstellen en verspreiden van de landelijke, provinciale en regionale persberichten.
- het verzorgen van interviews op Omrop Fryslân (radio).

Speure nei Spoaren, in het kader van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit

In de provincie Fryslân is in 2013 het programma in het kader van Cultuureducatie met Kwaliteit uitgewerkt. Het programma op basis van deze regeling wordt door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, samen met de provincies (en grote steden) in de periode 2013 tot met 2016 uitgevoerd. Keunstwurk heeft met een aantal partners, waaronder Museumfederatie Fryslân, een programma opgesteld, dat door ministerie en provincie is gehonoreerd. Een van de onderdelen is erfgoededucatie. De coördinatie voor dit onderdeel, onder de titel Speure nei Spoaren wordt op verzoek van Keunstwurk in de komende vier jaar gecoördineerd door Museumfederatie Fryslân. Merijn van Veen is de coördinator.

‘Speure Nei Spoaren’ is een inspiratieproject voor basisschooldocenten voor het werken aan erfgoedonderwijs. Hoe kan de liefde voor de omgeving en het leren door overdracht uit het verleden overgebracht worden op de klas? Veel voorbeelden, ideeën maar vooral: hoe kan het Friese erfgoed ingezet worden in het basisonderwijs?

Bij afronding van het erfgoed deskundigheidsprogramma heeft de leerkracht een gereedschapskist met kennis, informatie en ervaring zodat hij/zij vakkundig invulling kan geven aan het erfgoedonderwijs. Daarnaast kan de leerkracht het erfgoedonderwijs versterken binnen zijn of haar onderwijsinstelling.

De startbijeenkomst vond plaats op 9 oktober 2013 in het Fries Museum. Ellen Snoep, expert op het terrein van erfgoededucatie en projectleider Maand van de Geschiedenis, verzorgde een bijdrage over erfgoededucatie in het basisonderwijs. 24 museummedewerkers en 8 basisschooldocenten die aan het programma gaan deelnemen, waren hierbij aanwezig. De 8 docenten hebben het programma volbracht en hebben dit in het voorjaar van 2014 kunnen afronden met de presentatie van een eigen programma.

Museumschatjes

In het schooljaar 2013/2014 is het educatieproject Museumschatjes in Fryslân gecontinueerd, hoewel er geen subsidie meer beschikbaar is. De vraag blijft en het materiaal is nog voorhanden. Met de inzet van een stagiaire, die later als vrijwilliger bleef, kon dit kostenneutraal worden uitgevoerd.

Er hebben 11 basisscholen uit Fryslân met 19 groepen en in totaal ruim 400 basisschoolleerlingen aan dit project deelgenomen. Na de les op school werd een bezoek gebracht aan een museum; 6 verschillende musea zijn door de schoolgroepen bezocht.

Er is kant-en-klaar lesmateriaal voor in de klas op twee niveaus: bij groep 3 / 4 ligt de nadruk op een eerste kennismaking met het museum en leren kijken naar

voorwerpen; bij groep 5/6 ligt de nadruk meer op erfgoed, de zin van het bewaren en waarde van voorwerpen.

Tijdens het museumbezoek gaat de leerling met behulp van de Kijkwijzer op zoek naar zijn/haar meest bijzondere museumschat. Er is materiaal voor een verwerkingsles in de klas.

Het materiaal is in digitale vorm ook Friestalig beschikbaar.

2.6 Activiteiten tegen betaling

Deze activiteiten zijn op basis van marktconforme tarieven uitgevoerd.

2.6.1 Klimatabonnement

Buiten de gratis basisadvisering op het terrein van behoud en beheer van de Museumfederatie Fryslân, wordt het klimatabonnement aangeboden. Meetapparatuur in de musea is in 2013 tegen kostprijs geijkt; museummedewerkers brengen en halen de apparatuur. Ook wordt, als de consulent conservering een museum bezoekt, ter plaatse de ijking uitgevoerd. Voor de musea zijn de betrouwbare uitkomsten van de meetapparatuur de basis voor de beheersing van de klimatologische omstandigheden binnen het museum.

2.6.2 Onderzoek naar de potentie van 16 musea in de gemeente Súdwest-Fryslân

Op verzoek van de gemeente Súdwest-Fryslân en met instemming van de 16 musea in deze gemeente heeft de Museumfederatie een onderzoek gedaan naar de potentie van de musea. Vanzelfsprekend uitgangspunt bij het onderzoek is dat de deelnemende musea potentie hebben, maar met een viertal methoden en standaarden is dit op een rij gezet. Na een startbijeenkomst op 25 maart 2013 is dit onderzoek uitgerold en kon de rapportage op 12 augustus 2013 worden gepresenteerd, waarmee niet alleen de gemeente maar ook de musea zelf mee verder konden. De musea worden nogmaals bedankt voor hun medewerking; na ongelukkige en onjuiste berichtgeving in de provinciale pers is gelukkig de verstandhouding met alle deelnemende musea hersteld.

2.6.3 Expertmeeting over de toekomst van de musea in het stadhuis van Bolsward

Opnieuw op verzoek van de gemeente Súdwest-Fryslân is een expertmeeting georganiseerd. In aanwezigheid van vertegenwoordigers van de drie musea in Bolsward, de wethouder cultuur en beleidsambtenaren van de gemeente Súdwest-Fryslân hebben experts met elkaar gesproken over de museale mogelijkheden van het monumentale stadhuis in Bolsward. Op basis van deze bijeenkomst, die heeft plaatsgevonden op de stormachtige 28 oktober 2013, heeft Museumfederatie Fryslân een startdocument uitgewerkt en een profiel van een projectleider opgesteld.

Bijlage 1: Samenstelling van het team

Samenstelling van het team van (project)medewerkers en stagiaires van Museumfederatie Fryslân in 2013:

Mirjam Pragt	museumconsulent
Adrie van der Veen	secretaresse/medewerker boekhouding
Michel Algra	medewerker boekhouding tot juni 2013
Lisette Zwerver januari 2013	secretaresse/medewerker communicatie vanaf 15 januari 2013
Marja Kivinen	vakconsulent conservering tot 1 oktober 2013
Henny de Leeuw	medewerker publiekstaken vanaf 1 maart 2013
Merijn van Veen	medewerker educatie
Marjan Brouwer	medewerker digitalisering

Stagiaires

Evert Kingma	stagiair boekhouding & administratie tot mei 2013
Daniël de Ruijg	stagiair boekhouding & administratie tot eind november 2013
Michel Brinksma	stagiair boekhouding & administratie tot eind april 2014